आदर्श-प्रश्न-पत्रम् (2017-18)
संस्कृतम् (सम्प्रेषणाधारितम्)
कक्षा : १०
SAMPLE QUESTION PAPER (2017-18)
COMMUNICATIVE SANSKRIT
Class : X

रोल नं०

Roll No.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ हैं।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में १४ प्रश्न हैं।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरु करने से पहले प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- Please check that this question paper contains printed pages.
- Please check that this question paper contains 14 questions.
- Please write down the serial number of the question before attempting it.

15 minute time has been allotted to read this question paper. In this duration the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer book during this period.

evidyarthi
https://www.evidyarthi.in

आदर्श-प्रश्न-पत्रम् (2017-18) / SAMPLE QUESTION PAPER (2017-18)

संस्कृतम् (सम्प्रेषणाधारितम्) / COMMUNICATIVE SANSKRIT

कक्षा : १० / Class : X

अवधि : होरात्रयम्	पुर्णाङ्काः : ८०
निर्धारित समय : ३ घण्टे	अधिकतम अंक : ८०
Time allowed : 3 Hours.	Maximum Marks : 80

खण्डः कः	अपठितांश-अवबोधनम् / अपठित-अवबोधन	: १० अंङ्काः
Section A	Unseen Reading Comprehension	: 10 Marks
खण्डः खः	रचनात्मक-कार्यम् / रचनात्मक-कार्य	: १५ अंङ्काः
Section B	Writing Skills	: 15 Marks
खण्डः गः	अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् / अनुप्रयुक्त व्याकरण	: २५ अंङ्काः
Section C	Applied Grammar	: 25 Marks
खण्डः घः	पठित-अवबोधनम् / पठित-अवबोधन	: ३० अंङ्काः
Section D	Reading Comprehension	: 30 Marks

निर्देशाः / Instructions :-

(i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।
इस प्रश्नपत्र में चार खण्ड हैं।
The Question paper has four sections.

(ii) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
प्रत्येक खण्ड के उत्तर एक ही जगह पर क्रम से लिखने होंगे।
The answers to each section must be written at one place.

(iii) प्रश्नसङ्ख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
प्रश्नपत्र के अनुसार प्रश्न-संख्या अवश्य लिखनी होगी।
Write the question number according to the question paper.

(iv) सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि।
सभी प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।
Answer all the questions in Sanskrit.

खण्डः कः (Section A)

अपठितांश-अवबोधनम् /अपठित-अवबोधन (१० अंङ्काः)

Unseen Reading Comprehension (10 Marks)

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत :
निम्नलिखित अनुच्छेदं को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए :

evidyarthi
https://www.evidyarthi.in

Read the following passage and answer the given question in Sanskrit :

अवश्यं करणीयं कर्म कर्तव्यम् इति उच्यते। मनुष्याणां जीवने कर्तव्यपालनेनैव सर्वदा उन्नतिर्भवति। कर्तव्यपालनं जीवनस्याधारशिला विद्यते। सर्वे एव स्वकर्तव्यस्याचरणं कुर्वन्ति। सूर्यः सततं तपति। वायुः अहर्निशं वहति। धरा प्राणिनः धारयति। जीवनं सुखमयं कर्तुं मानवस्य कृते अनेकानि कर्तव्यानि निर्धारितानि सन्ति। मनुष्यैः तेषां पालनं अवश्यमेव कर्तव्यम्। विद्याध्ययनम्, चरित्र-निर्माणम्, स्वदेशस्य समाजस्य च सेवा, सदाचारस्य पालनम्, परोपकारादयः सर्वाणि कर्तव्यानि सन्ति। यः मानवः कर्तव्यपरायणः भवति स एव समाजस्य रक्षकः आदरभूतश्च भवति। अतः सर्वैः मनुष्यैः सदा स्वकर्तव्यं पालनीयम्। स्वकर्तव्यं न कदाचिदपि त्याज्यम्।

<u>प्रश्नाः :-</u>

I एकपदेन उत्तरत : 1×2=2

एक शब्द में उत्तर दीजिए :

Answer in one word :

(i) प्राणिनः का धारयति?

(ii) किं कदाचिदपि न त्याज्यम्?

II पूर्णवाक्येन उत्तरत : 2×2=4

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए :

Answer in complete sentence :

(i) मनुष्याणां जीवने कदा उन्नतिः भवति?

(ii) कः समाजस्य रक्षकः आदरभूतश्च भवति?

III प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखतः ½×=4

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए :

Choose and write the appropriate answer from the given options :

(i) 'तपति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् अस्ति :

(अ) सूर्यः (ब) वायुः

(स) मानवः (द) धरा

(ii) जीवनं सुखमयं कर्तुं _________ अत्र विशेषणपदं किम् अस्ति :

(अ) जीवनम् (ब) सुखमयम्

(स) कर्तुम् (द) सन्ति

(iii) 'निरन्तरम्' अस्य कः पर्यायः गद्यांशे प्रयुक्तम् :

(अ) सततम् (ब) सुखमयम्

(स) सेवा (द) त्याजयम्

(iv) 'दुःखमयम्' अस्य कः विलोमः गद्यांशे प्रयुक्तम् :

(अ) सुखमयम् (ब) आचरणम्

(स) कर्तव्यम् (द) सततम्

(IV) अस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं संस्कृतेन लिखतः।

इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए।

Write the appropriate title for this passage in Sanskrit.

evidyarthi

https://www.evidyarthi.in

खण्डः खः (Section B)

रचनात्मक-कार्यम् / रचनात्मक-कार्य (१५ अंङ्काः)

Writing Skills (15 Marks)

2. स्व-विद्यालयस्य वार्षिकोत्सवं वर्णयन्तः मित्रं प्रति लिखिते पत्रे मञ्जूषातः उचितपदैः रित्तस्थानानि पूरयत:

अपने विद्यालय के वार्षिकोत्सव का वर्णन करते हुए मित्र के प्रति लिखे गए पत्र में मञ्जूषा से उचित पद चुनकर पूर्ति करें।

Complete the following letters and address it to your friend describing your school's annual day with the world given in the box. ½×10=5

केन्द्रीय-विद्यालयः

(1)__________

दिनाङ्कः (2)__________

प्रिय मित्रं (3)__________

(4)__________

भवतः पत्रं प्राप्तम्। अहं स्वविद्यालयस्य (5)__________ वर्णयामि। एकमासपूर्वमेव (6)__________ सर्वे अध्यापकाः (7)__________ च कार्येषु व्यस्ताः आसन्। उपायुक्तमहोदयः कार्यक्रमस्य (8)__________ आसीत्। सः विद्यालयम् अतीव प्राशंसत्। योग्येभ्यः छात्रेभ्यः च (9)__________ अयच्छत्। पितृभ्याम् नमः।

भवतः (10)__________

सुरेशः।

मञ्जूषा

पुरस्कारान् , दिल्लीतः , सप्रेमनमः , छात्राः , सुहृद् , रमेश! , मुख्यातिथिः , 21.04.2018 , विद्यालयस्य , वार्षिकोत्सवम्।

3. अघः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मन्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतथा पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखतः

नीचे दिए गए चित्र का वर्णन मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से पाँच संस्कृत वाक्यों में कीजिए।

Describe the following picture in five Sanskrit sentences with the help of the words given in the box. 2×5=10

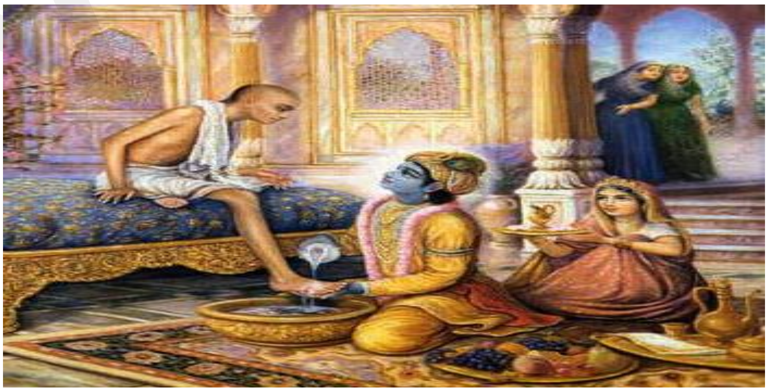

मञ्जूषा

श्रीकृष्णः, क्षालयाति, सुदामा, रुक्मणी, जलम्, सेवकाः, फलानि, सेविका, आश्चर्यचकिताः, साश्रुः, मिष्टान्नानि।

https://www.evidyarthi.in

अथवा (Or)

मञ्जूषा- प्रदत्त-शब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्च संस्कृत वाक्येषु एकम् अनुच्छेदं लिखतः
मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित विषय पर पाँच वाक्यों में एक अनुच्छेद लिखिए :
Write a paragraph in five Sanskrit sentences on the following topic with the help of the words given the box. 2×5=10

- वृक्षाः

मञ्जूषा

छायाम्, वातावरणम्, प्राण-वायुम् (ऑक्सीजन), आतपे, तिष्ठन्ति, खगाः, फलानि, शुद्धम्, प्रसन्नाः, सत्पुरुषाः इव

खण्डः गः (Section C)
अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् / अनुप्रयुक्त व्याकरण (२५ अंङ्काः)
Applied Grammar (25 Marks)

4. अधोलिखित-वाक्येषु रेखांङ्कितेषु पदेषु सन्धि सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखतः
निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित पदों में सन्धि अथवा सन्धि-विच्छेद करके लिखिए:
Write the underlined words of the following sentences after joining of disjoining sandhis: 1×4=4

(i) सह <u>नौ+अवतु</u> सह नौ भुनक्तु।
(ii) अहम् <u>अद्यैव</u> तत्र गमिष्यामि।
(iii) जनाः <u>तरुच्छायायाम्</u> उपविशन्ति।
(iv) निर्जने वने <u>कः+अपि</u> नासीत्।

5. अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्त विकल्पेभ्यः चित्वा लिखतः :-
निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित पदों का समास अथवा विग्रह दिए गए विकल्पों में से चुनकर लिखिए :-
Choose and write the correct compounded or expounded form of the underlined words in the following sentences :- 1×4=4

(i) <u>नीलः कण्ठः यस्य सः</u> हिमालये निवसति।
(अ) नीलकण्ठकः (ब) नीलकण्ठी (स) नीलकण्ठः
(ii) <u>यथाशक्ति</u> धनं यच्छतु।
(अ) शक्ति-सहितम् (ब) शक्तेः योग्यम् (स) शक्तिम् अनतिक्रम्य
(iii) <u>रामः च श्यामः च</u> ग्रामं गच्छतः।
(अ) रामश्यामौ (ब) रामश्यामाः (स) रामश्यामे
(iv) <u>पञ्चपात्रम्</u> आनयतु।
(अ) पञ्चना पात्राणां समाहारः (ब) पञ्च-पात्रे (स) पञ्चमं-पात्रम्

6. अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखतः :-
निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित पदों के प्रकृति प्रत्ययों को जोडकर या पृथक् करके उचित उत्तर विकल्पों में से चुनकर लिखिए :-

https://www.evidyarthi.in

Write the underlined words of the following sentences after joining or disjoining suffixes to the roots words. Selecting the correct answer from the option given below :- 1×4=4

(i) तेन अत्र प्रवेशः न कृ+तव्यत।

(अ) कर्त्तव्यः (ब) कार्यम् (स) कृतम्

(ii) तौ मार्गे क्रीड्+शतृ बालकान् अपश्यताम्।

(अ) क्रीडतान् (ब) क्रीडतः (स) क्रीडतानि

(iii) प्रकृतेः रमणीयता मनोरमा अस्ति।

(अ) रमणीय+टाप् (ब) रमणीय+तल् (स) रमणीय+ङीप्

(iv) लौकिकी उन्नतिः यशः वर्धयति।

(अ) लौकिक+ङीप् (ब) लोक+ङीप् (स) लोकिक+ङीप्

7. अधोलिखित संवादं मञ्जूषायां दत्तैः पदैः वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा पूरयित्व। च पुनः लिखतः :- 1×3=3

अधोलिखित संवाद को मन्जुषा में दिए गए शब्दों की सहयता से वाच्य-परिवर्तन करते हुए संपूर्ण संवाद पुनः लिखिए।

Fill in the following dialogue by choosing the right words as per rules of voice.

शिक्षकः - किं तवं ग्रन्थं पठसि?

छात्रः - आम्! मया (i)________ पठ्यते।

शिक्षकः - किं रविः लेखं लिखति?

छात्रः - आम्! (ii)________ लेखं लिख्यते।

शिक्षकः - भानुना किं (iii)________

छात्रः - भानुः पठति।

मञ्जूषा

क्रियते, रविणा, ग्रन्थः

8. अधोलिखितदिनचर्यायां रिक्तस्थानानि कालबोधकशब्दैः पूर्यन्ताम् :-

अधोलिखित दिनचर्या में रिक्तस्थानों की पूर्ति कालबोधक-शब्दों से कीजिए :-

Rewrite the time table using Sanskrit work in place of figures :- 1×2=2

(i) अहं 5:00 ____________ उत्तिष्ठामि।

(ii) 7:15 _______________ विद्यालयं गच्छामि।

9. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि मञ्जूषायां प्रदतैः उचितैः अव्ययपदैः पूरयित्वा लिखत :-

निम्नलिखित वाक्यों में रिक्त स्थानों की पूर्ति मञ्जूषा में दिए गए उचित अव्यय पदों द्वारा कीजिए :-

Fill in the blanks in the following sentences with appropriate indeclinable words given in the box :- 1×4=4

(i) सर्पः बिलात् ___________ निर्गच्छति।

(ii) त्वं मातुलगृहं ___________ गमिष्यसि?

https://www.evidyarthi.in

(iii) असत्यं __________ वदत।

(iv) __________ दशरथः नाम नृपः आसीत्।

मञ्जूषा

पुरा, मा, बहिः, कदा

10. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। अशुद्ध-पदं संशोध्य लिखत :- 1×4=4

अधोलिखित-वाक्यों में रेखाङ्कित पद अशुद्ध हैं। अशुद्ध शब्द को शुद्ध कर पुनः लिखें :-

Correct the underlined incorrect words and rewrite the following sentences.

(i) आवां विद्यालये गच्छामः।

(ii) सः अध्ययने संलग्ना अस्ति।

(iii) श्वः रामः विद्यालयं गच्छति।

(iv) त्वं सर्वे पुस्तकानि आदाय आगच्छ।

खण्डः घः (Section D)

पठित-अवबोधनम् / पठित-अवबोधन (30 अंङ्काः)

Reading Comprehension (30 Marks)

11. अधोलिखितं गद्यांशं, पद्यं, नाट्यांशम् च पठित्वा प्रदत्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :-

निम्नलिखित गद्यांश, पद्य और नाट्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए :-

Read the following prose, poetry and drama passage and answer the given question in Sanskrit :-

(अ) **गद्याशः**

अथ व्रजन्तौ तौ गर्तस ले मार्गे क्रीडतः कांश्चित् बालकान् प्रक्ष्य अवदताम् - भो भो बालकाः। कथमत्र नतोन्नते विषमे मार्गे क्रीडथ? यदि कश्चिद् गर्ते पतेत् तर्हि स विकलाङ्गो भूत्वा चिरं क्लेशम् अनुभवेत्। तच्छुत्वा तेषु कश्चित् उद्दण्डः बालकः उवाच - "अयि भो! यद्येवं तर्हि कथं भवन्तौ सुपथं परित्यज्य अनेन कुपथेन गन्तु प्रवृत्तौ? अपि इदम् श्रेयस्करम्"?

I) एकपदेन उत्तरत :- 1×2=2

एक शब्द में उत्तर दीजिए :-

Answer in one word :-

(i) तौ कान् प्रेक्ष्य अवदताम्?

(ii) बालकाः कीदृशे मार्गे क्रीडन्ति स्म?

II) एकवाक्येन उत्तरत :- 2×1=2

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए :-

Answer in complete sentence :-

(i) उद्दण्डः बालकः किम् अवदत्?

https://www.evidyarthi.in

III) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत :- ½×4=2

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए :-

Choose and write the correct answer from the given option :-

क) 'उवाच' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् :-

(i) तौ (ii) भवन्तौ (iii) बालकः

ख) 'कुपथम्' - अस्य कः विलोमः गद्यांशे प्रयुक्तम् :-

(i) श्रेयस्करम् (ii) सुपथम् (iii) क्लेशम्

ग) 'तेषु' सर्वनाम पदं केभ्यः प्रयुक्तम्? :-

(i) चौरेभ्यः (ii) बाल्केभ्यः (iii) मार्गेभ्यः

घ) उद्दण्डः बालकः - अत्र किं विशेषणपदम् अस्ति :-

(i) उद्दण्डः (ii) बालकः (iii) विकलाङ्गः

(आ) **<u>पद्यांशः</u>**

कोऽन्धः? योऽकार्यरतः, को बधिरः? यो हितानि न श्रृणोति को मूकः? यः काले प्रियाणि। वक्तुं न जानाति॥

I) एकपदेन उत्तरत :- 1×2=2

एक शब्द में उत्तर दीजिए :-

Answer in one word :-

(i) यः अकार्यरतः सः कः?

(ii) यः हितानि न श्रृणोति सः कः?

II) एकवाक्येन उत्तरत :- 2×1=2

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए :-

Answer in complete sentence :-

(i) यः काले प्रियाणि वक्तुं न जानाति सः कः भवति?

III) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत :- ½×4=2

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए :-

Choose and write the correct answer from the given option :-

क) 'वाचालः' - अस्य कः विलोमः श्लोके प्रयुक्तम् :-

(i) अन्धः (ii) मूकः (iii) बधिरः

ख) 'अकार्यरतः' इति समस्तपदस्य विग्रग-पदं लिखत :-

(i) कार्येण रहितम् (ii) कार्येण सहितम् (iii) न कार्यरतः

ग) 'श्रृणोति' अस्मिन पदे का धातुः :-

(i) श्रु (ii) श्रू (iii) श्रवण

घ) 'वक्तुम्' - अत्र कः प्रत्ययः :-

(i) तुमुन (ii) कत्वा (iii) ल्यप्

https://www.evidyarthi.in

(इ) **<u>नाट्यांशः</u>**

युधिष्ठिरः - सम्प्रति आश्वस्तः अस्मि। मन्ये द्रौणिः ब्रह्मास्त्रप्रयोगं न करिष्यति।

श्रीकृष्णः - तर्हि न जानासि तस्य मनोवृत्तिम्। पितुः उपदेशेन असन्तुष्टः सः एकदा द्वारकापुरीम् आगच्छत्। ब्रह्मास्त्रं दत्वा सः सुदर्शनचक्रम् अवाञ्छत्।

युधिष्ठिरः - (साश्चर्यम्) कथं चक्रम् इति।

श्रीकृष्णः - आम्! मया कथितम्। नाहं त्वत्र ब्रह्मास्त्रम् इच्छामि। यदि त्वं मम गदाम्, शक्तिम्, धनुः चक्रं वा इच्छसि, तुभ्यं ददामि।

युधिष्ठिरः - ततस्ततः।

श्रीकृष्णः - स तु चक्रम् एव अयाचत। गृहाण चक्रम् इति उक्तः सः सण्येन पाणिना चक्रं गृहीतवान्, किन्तु सः तत् चक्रं स्वस्थानात् सञ्चालयितुम् अपि समर्थः न अभवत्।

I) एकपदेन उत्तरत :- 1×2=2

एक शब्द में उत्तर दीजिए :-

Answer in one word :-

(i) कः ब्रह्मास्त्रप्रयोगं न करिष्यति?

(ii) गदा, शक्ति धनुः चक्रं कस्य पार्श्वे विद्यते?

II) एकवाक्येन उत्तरत :- 2×1=2

पूर्णवाक्य में उत्तर दीजिए :-

Answer in complete sentence :-

(i) यदा श्रीकृष्णः द्रौणिने चक्रम् अयच्छत्, तदा किम् अभवत्?

III) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत :- ½×4=2

दिए गए विकल्पों में से उचित उत्तर चुनकर लिखिए :-

Choose and write the correct answer from the given option :-

क) 'सन्तुष्टः' अस्य कः विलोमः गद्यांशे प्रयुक्तम् :-

(i) आश्वस्तः (ii) खिन्नः (iii) असन्तुष्टः

ख) 'सण्येन पाणिना' - अत्र किं विशेषण-पदम् अस्ति :-

(i) पाणिना (ii) सण्येन (iii) सण्येन-पाणिना

ग) 'सञ्चालयितुम्' अस्मिन् पदे कः प्रत्ययः प्रयुक्तः :-

(i) तुमुन् (ii) क्त्वा (iii) शतृ

घ) 'करिष्यति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् :-

(i) श्रीकृष्णः (ii) अर्जुनः (iii) द्रौणिः

12. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्न-निर्माणं कुरुत :- 1×4=4

रेखाङ्कित पदों के आधार पर प्रश्न-निर्माण कीजिए :-

Frame the questions on the basis of underlined words :-

https://www.evidyarthi.in

(i) <u>प्राज्ञः</u> कलहयुक्तं गृहं दूरतः परिवर्जयेत्।

(ii) <u>दानशालासु</u> विचरन् राजा अचिन्तयत्।

(iii) अरुणाचलप्रदेशस्य राजधानी <u>ईटानगरम्</u> अस्ति।

(iv) काकपिकयोः भेदः <u>वसन्तसमये</u> ज्ञायते।

13. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित श्लोकद्वयस्य अन्वयं पूरयत :-
मञ्जूषातः में से समुचित पद चुनकर निम्नलिखित दोनों श्लोकों का अन्वय पूर्ण कीजिए :-
Complete the prose order of the following two Shlokas by choosing the appropriate words given in the box :-

(क) अपूर्वः कोऽपि कोशोऽयं विद्यते तव भारति। ½×4=2
व्ययतो वृद्धिमायाति क्षयमायाति सञ्चयात्॥

हे भारति! तव (i)________ कोशः (ii)________ विद्यते। (अयम्)
व्ययतः (iii)________ सञ्चयात् च (iv)________ आयाति॥

(ख) पिता यच्छति पुत्राय बाल्ये विद्याधनं महत्। ½×4=2
पिताऽस्य किं तपस्तेपे इत्युक्तिस्तत्कृतज्ञता॥

पिता पुत्राय (i)________ महत् (ii)________ यच्छति, अस्य पिता
किं (iii)________ तेपे, इत्युक्तिः (iv)________ ।

मञ्जूषा

अयम्, तपः, अपूर्वः, विद्याधनम्, तत्कृतज्ञता, बाल्ये, क्षयम्, वृद्धिम्

14. अधोलिखितकथनानां समुचितं भावं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत :- 1×4=4
निम्नलिखित कथनों का समुचित भाव विकल्पों में से चुनकर लिखिए :-
Choose and write the correct gist of the following sentences from the given options:-

(क) चञ्चलं हि मनः कृष्ण! प्रमाथि बलवद्दृढम् :-
(i) मथनहीनः (ii) प्रमथनशीलम् (iii) बलरहितम्

(ख) सततं चक्रवत् परिवर्तमानः :-
(i) निरन्तरम् (ii) चक्रम् एव (iii) भ्रमन्-कालः

(ग) कलहान्तानि हर्म्याणि कुवाक्यान्तं च सौहृदम् :-
(i) गृहाणि (ii) मित्राणि (iii) प्रासादाः

(घ) आपदां तरणिः धैर्यम् :-
(i) नौका (ii) इच्छा (iii) अनिच्छा

* * * * * * * * * *

evidyarthi
https://www.evidyarthi.in

अंङ्क योजना (2017-18)
संस्कृतम् (सम्प्रेषणाधारितम्)
कक्षा : १० (कोड - १२२)
MARKING SCHEME (2017-18)
COMMUNICATIVE SANSKRIT
Class : X (Code - 122)

कृपया ध्यान दीजिए :-

1. कुछ प्रश्नों के उत्तर विकल्पात्मक भी हो सकते हैं। इस अंङ्क योजना में दिए गए उत्तर निदर्शनात्मक हैं। प्रदत्त उत्तरों के अतिरिक्त भी सन्दर्भानुसार अन्य सही उत्तर हो सकते हैं, अतः अंङ्क दिए जाएँ।
2. अनुच्छेद अथवा श्लोकों पर आधारित प्रश्न अवबोधनात्मक हैं। विद्यर्थी अनुच्छेद मे दिए गए शब्दों के समभाव शब्दों अथवा पर्यायवाची शब्दों का प्रयोग भी कर सकते हैं, इसके भी अंङ्क दिए जाएँ। विद्यर्थी उत्तर देते समय उपयुक्त विभक्ति अथवा वचन का प्रयोग नहीं करते तो अंशतः अंङ्क काटे जाएँ सम्पूर्ण नहीं।
3. त्रुटिपूर्ण वर्तनी अथवा अशुद्ध व्याकरणिक प्रयोगों के लिए अनुपाततः अंङ्क काटे जाएँ न कि पूरे अंङ्क।
4. आंशिक दृष्टि से सही उत्तरों के लिए भी अंशतः अंङ्क अवश्य दिए जाएँ।
5. खण्ड 'ख' (रचनात्मक-कार्य) में चित्रवर्णन एवं अनुच्छेद-लेखन परस्पर वैकल्पिक हैं। छात्रों ने जिस भी विकल्प का चयन किया हो, वे पूर्ण-अंङ्क के अधिकारी होंगे। वाक्य-संरचना प्रमुख है न कि वाक्य का सौन्दर्य तत्व। आंशिक वाक्य-शुद्धि के लिए भी अंङ्क दिए जाएँ।

खण्डः कः (Section A)
अपठितांश-अवबोधनम् /अपठित-अवबोधन (१० अंङ्काः)
Unseen Reading Comprehension (10 Marks)

1. I एकपदेन उत्तरत : *(प्रत्येक भाग के लिए १ अंक)* 1×2=2
   - (i) धरा
   - (ii) स्वकर्तव्यम्

   II पूर्णवाक्येन उत्तरत : *(दो प्रश्न, प्रत्येक भाग के लिए २ अंक)* 2×2=4
   - (i) मनुष्याणां जीवने कर्तव्यपालनेनैव सर्वदा उन्नतिर्भवति।
   - (ii) यः मानवः कर्तव्यपरायणः भवति स एव समतस्य रक्षकः आदरभूतश्च भवति।

   III प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखतः *(चार प्रश्न, प्रत्येक भाग के लिए ½ अंक)* ½×=4
   - (i) (अ) सूर्यः
   - (ii) (ब) सुखमयम्
   - (iii) (अ) सततम्
   - (iv) (अ) सुखमयम्

   (IV) कर्तव्यस्य महत्वम् या अन्य उप्युक्त शीर्षक

https://www.evidyarthi.in

खण्डः खः (Section B)

रचनात्मक-कार्यम् / रचनात्मक-कार्य (१५ अङ्काः)

Writing Skills (15 Marks)

2. पत्रलेखनम् - (१० रिक्तस्थान, प्रत्येक भाग के लिए ½ अंक) ½×10=5

(i)	दिल्लीतः	(ii)	21.04.2018
(iii)	रमेश!	(iv)	सप्रेमनमः
(v)	वार्षिकोत्सवम्	(vi)	विद्यालयस्य
(vii)	छात्राः	(viii)	मुख्यातिथिः
(ix)	पुरस्कारान्	(x)	सुहृद्

3. चित्रवर्णनम् - 2×5=10

बच्चों से सरल एवं संक्षिप्त वाक्य/वाक्यपूर्ति अपेक्षित है। केवल वाक्य की शुद्धता देखी जाए। इस प्रश्न का प्रमुख उद्देश्य वाक्य-रचना है। वाक्य लघु अथवा दीर्घ हो यह महत्वपूर्ण नहीं। व्याकरणिक दृष्टि से शुद्ध होने पर पूर्ण-अंक दिए जाएँ। मञ्जूषा में दिए गए शब्द सहायतार्थ हैं, बच्चे शब्द चुनें अथवा नहीं - आवश्यक नहीं है। वे स्वयं शब्दों का प्रयोग कर वाक्य-निर्माण कर कसते हैं। बच्चे स्वयं भी मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की विभक्तियाँ आदि भी बदल सकते हैं अतः अंक दिए जाएँ। त्रुटियों के अंक अंशतः काटे जाएँ। पूर्णतया शुद्ध होने पर ही १० अंक दिए जाएँ। प्रत्येक वाक्य के लिए २ अंक हैं।

अथवा (Or)

अनुच्छेदलेखनम् -

यह विकल्प सभी प्रकार के छात्रों के लिए है। बच्चे स्वयं भी मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की विभक्तियाँ आदि बदल सकते हैं। अंक दिए जाएँ। इस प्रश्न के भी १० अंक ही हैं। प्रत्येक वाक्य के लिए २ अंक हैं।

खण्डः गः (Section C)

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् / अनुप्रयुक्त व्याकरण (२५ अङ्काः)

Applied Grammar (25 Marks)

4. सन्धिः/सन्धिच्छेदः - (आंशिक दृष्टि से सही उत्तर के लिए आंशिक अंक अवश्य दिए जाएँ। प्रत्येक के लिए १ अंक) 1×4=4

(i) नाववतु

(ii) अद्य+एव

(iii) तरु+छायायाम्

(iv) कोऽपि

5. समासः/विग्रहः - (इस प्रश्न का मूल उद्देश्य 'समस्तपद' अथवा विग्रह की समझ है। प्रत्येक भाग के लिए १ अंक है) 1×4=4

(i) (अ) नीलकण्ठकः

(ii) (स) शक्तिम् अनतिक्रम्य

https://www.evidyarthi.in

(iii) (अ) रामश्यामौ

(iv) (अ) पञ्चना पात्राणां समाहारः

6. प्रकृति-प्रत्ययः - (इस प्रश्न में बच्चे केवल उत्तर लिख सकते हैं। अतः पूर्ण अंक दिए जाएँ) 1×4=4

(i) (अ) कर्त्तव्यः

(ii) (ब) क्रीडतः

(iii) (ब) रमणीय+तल्

(iv) (अ) लौकिक+ङीप्

7. वाच्य-परिवर्तनम् - (इस प्रश्न का उद्देश्य छात्रों को वाच्य-परिवर्तन की क्षमता एवं समझ को परखना है। छात्रों से पूर्ण संवाद का पुनः लेखन अपेक्षित है तथापि नहीं लिखने पर भी पूर्ण अंक दिए जाएँ। प्रत्येक भाग हेतु १ अंक है) 1×3=3

(i) ग्रन्थः

(ii) रविणा

(iii) क्रियते

8. समयः - (प्रत्येक भाग के लिए १ अंक है) 1×2=2

(i) पञ्चवादने

(ii) समादसप्तवादने

9. अव्ययानि - (बच्चे अर्थानुसार प्रयोग करें, प्रत्येक भाग के लिए १ अंक है) 1×4=4

(i) बहिः

(ii) कदा

(iii) मा

(iv) पुरा

10. अशुद्धि-संशोधनम् - (प्रत्येक भाग के लिए १ अंक है) 1×4=4

(i) गच्छावः

(ii) <u>सा</u>

(iii) गमिष्यति

(iv) सर्वाणि

https://www.evidyarthi.in

खण्डः घः (Section D)

पठित-अवबोधनम् / पठित-अवबोधन (30 अङ्काः)

Reading Comprehension (30 Marks)

11. इस प्रश्न का मूल उद्देश्य अवबोधन परीक्षण है। बच्चे पर्यायवाची शब्दों का प्रयोग कर सकते हैं। पूर्ण अंक दिए जाएँ। आंशिक उत्तर सही होने पर आंशिक अंक दिए जाएँ :-

(अ) **गद्यांशः**

I) एकपदेन उत्तरत :- 1×2=2

(i) बालकान्

(ii) गर्तसङ्कुले

II) पूर्णवाक्येन उत्तरत :- 2×1=2

(i) उद्दण्डः बालकः अवदत् - "अयि भो! यद्येवं तर्हि कथं भवन्तौ सुपथं परित्यज्य अनेन कुपथेन गन्तु प्रवृतौ? अपि इदं श्रेयस्करम्?"

III) भाषिक-कार्यम् (विकल्पेभ्यः चयनम्) ½×4=2

क) (iii) बालकः

ख) (ii) सुपथम्

ग) (ii) बाल्केभ्यः

घ) (i) उद्दण्डः

(आ) **पद्यांशः**

I) एकपदेन उत्तरत :- 1×2=2

(i) अन्धः

(ii) बधिरः

II) पूर्णवाक्येन उत्तरत :- 2×1=2

(i) यः काले प्रियाणि वक्तुं न जानाति सः मूकः भवति?

III) भाषिक-कार्यम् (विकल्पेभ्यः चयनम्) ½×4=2

क) (ii) मूकः

ख) (iii) न कार्यरतः

ग) (i) श्रु

घ) (i) तुमुन

(इ) **नाट्यांशः**

I) एकपदेन उत्तरत :- 1×2=2

(i) द्रौणिः

(ii) द्रौणेः

II) एकवाक्येन उत्तरत :- 2×1=2

(i) यदा श्रीकृष्णः द्रौणिने चक्रम् अयच्छत्, तदा सः सव्येन पाणिना चक्रं गृहीतवान्, किन्तु सः तत् चक्रं स्वस्थानात् सञ्चालयितुम् अपि समर्थः न अभवत्।

evidyarthi
https://www.evidyarthi.in

III) भाषिक-कार्यम् (विकल्पेभ्यः चयनम्) ½×4=2

क) (iii) असन्तुष्टः

ख) (ii) सण्येन

ग) (i) तुमुन्

घ) (iii) द्रौणिः

12. प्रश्ननिर्माणम् - (इस प्रश्न में बच्चे केवल प्रश्नवाचक शब्द लिख सकते हैं। वर्तनी आदि की दृष्टि से अनुपाततः अंक काटे जाएँ न कि पूर्ण। इस प्रश्न में अवबोधन प्रमुख है तथा विकल्पात्मक उत्तर हो सकते हैं। 1×4=4

(i) कः

(ii) कासु

(iii) का/किम्

(iv) कदा

13. अन्वयः - (बच्चे केवल पद भी लिख सकते हैं) ½×8=4

(क)	(i)	अयम्	(ii)	अपूर्वः	(iii)	वृद्धिम्	(iv)	क्षयम्
(ख)	(i)	बाल्ये	(ii)	विद्याधनम्	(iii)	तपः	(iv)	तत्कृतज्ञता

14. शब्दार्थः - (इस प्रश्न में बच्चे उत्तर की क्रमसङ्ख्या भी लिख सकते हैं। वर्तनी आदि कि दृष्टि से अंक अंशतः ही काटे जाएँ। प्रत्येक भाग के लिए १ अंक है।) 1×4=4

(क) (ii) प्रमथनशीलम्

(ख) (i) निरन्तरम्

(ग) (iii) प्रासादाः

(घ) (i) नौका

* * * * * * * * * *

evidyarthi

https://www.evidyarthi.in